

**HATTULAN TAKAJÄRVEN
PESIMÄLINNUSTOSELVITYS 2019**

TAKAJÄRVEN pesimälinnustoraportti 31.8.2019

Tekijät: Kanta-Hämeen lintutieteellinen yhdistys ry.

Ari Lehtinen

Kansikuva: Kuikka (Petri Hirva)

JOHDANTO

Vanajavesikeskus tilasi toukokuun alussa 2019 Hämeenlinnan Alajärven ja Hattulan Takajärven pesimälinnustoselvityksen. Selvitys kuuluu PAKKA-järvikunnostushankkeen kohteen esiselvityksiin, joita voidaan käyttää myöhemmin mahdollisten toimenpiteiden suunnittelussa ja kohdentamisessa. Yhteistyökumppaneina hankkeessa olivat Alajärven- Takajärven suojeluyhdistys ry Vanajavesikeskuksen kanssa. Suojeluyhdistyksen yhteyshenkilönä hankkeessa toimi Leena Nummelin.

Kanta-Hämeen lintutieteellisen yhdistyksen puolesta maastoinventoinneista sekä raportoinnista vastasi Ari Lehtinen ja avustajana laskennoissa oli myös Eija Kettinen.

PESIMÄLINNUSTOLASKENNAT JA MENETELMÄT

Takajärven pesimälinnustokartoitus suoritettiin viidellä erillisellä koko kohteen kattaneella veneellä suoritettulla kiertolaskennalla. Laskennoissa kohde kierrettiin mahdollisimman lähellä rantaviivaa ja selällä levähtäneet linnut laskettiin joko veneestä tai noustiin maihin tähystämään. Kiertolaskennat suoritettiin 12.5., 27.5., 7.6., 15.6. ja 28.6. Käytössä oli siis Leena Nummelinin soutuvene sekä myös Kanta-Hämeen hengitys ry:n Suvirannan vene. Veneessä käytettiin apuna laskijan omaa sähköperämoottoria, jonka avulla pystyy kulkemaan hitaasti koko ajan eteenpäin tähystäen. Eija Kettinen taas souti pahimmissa kivikkoisissa kohdissa venettä, jolloin inventoija pystyi koko ajan tähystämään. Lisäksi noustiin parissa kohtaa maihin ja inventoitiin myös ranta-alueen linnustoa ja tehtiin tiettyjä tarkastuksia pesintöjen osalta. Rantavyöhykkeen linnusto oli varsin hyvin havaittavissa veneestä ja varpuslintujen reviirit ilmenivät mm. koiraiden laulusta reviirillä. Tavallisimpien varpuslintujen osalta pesivien lintujen parimäärää ei arvioitu mutta havaitut lajit on merkitty yhteenvetotaulukkoon 1 ruksilla (X).

Laskentojen lisäksi tarkastettiin myös valtakunnalliseen Tiira-järjestelmään mahdolliset muiden tekemät ja sinne tallentamat tiedot, joita käytettiin raportissa.

KEVÄÄN JA ALKUKESÄN 2019 SÄÄSTÄ

Huhti- ja toukokuu olivat selvästi keskimääräisiä lämpimämpiä ja toukokuussa olikin lukuisia hellepäiviä. Varsinkin yölämpötilat alkoivat nousta plusasteiden puolelle jo huhtikuun viimeisellä viikolla. Lintujen pesinnät käynnistyivät aikaisin, sorsalinnuilla jo selvästi huhtikuun puolella. Myös monien varpuslintujen pesinnät käynnistyivät aikaisin ja poikueet selvisivät hyvin lentoon koska myös kesäkuussa oli lämmintä ja hyönteisiä hyvin liikkeellä.

TAKAJÄRVI LINNUSTOKOhteena

Takajärvi on säilynyt kirkasvetisenä latvajärvenä ja siihen ei tule juurikaan humus- ja ravinnepitaisia vesiä peltoalueilta, vaan ympäristö on pääosin metsää. Tämä näkyy myös kohteen kasvillisuudessa siinä, että mm. järviruoko- ja järvikortekasvustot ovat pienialaisia ja harvassa vain muutamassa lahdenpohjukassa. Nuottaruoho on yleinen, jonka esiintymistä järvessä pidetään hyvän vedenlaadun merkinä. Järvi on siis kohtuullisen karu ja tämä näkyy myös lintulajistossa siten, että lajirunsaus vesilintujen osalta on paljon pienempi kuin rehevämmissä kohteissa. Takajärven lasku-uoma lähtee sen itäpäästä Joensuunlahdelta ja vedet virtaavat Alajokea pitkin Hämeenlinnan Alajärveen ja siitä edelleen vesistöreittiä pitkin Vanajaveden vesistöön päätyen lopulta Kokemäenjokea pitkin Selkämerelle Porin edustalle.

LASKENTOJEN TULOKSET TODETUN PESIMÄLINNUSTON OSALTA

Seuraavassa taulukossa on esitetty vuoden 2019 laskentojen tulokset pesimälajiston osalta sekä valmiiksi havaintojen pohjalta tehty parimääräarvio. Taulukon otsakkeen "Status" alla on mainittu, kuuluuko laji Euroopan Unionin lintudirektiivin liitteen Ia lajeihin (Dir) ja mikä on lajin Suomen lajien uhanalaisuusarvioinnissa 2019 esitetty uhanalaisuusluokka (NT/VU/EN/CR). X= laskennoissa kohteella havaittu varpuslintulaji, josta ei ole parimääräarviota.

Uhanalaisuusluokat on selvitetty erikseen tämän raportin lopussa (liite 2).

Alkuperäiset havainnot laskennoittain käyvät ilmi liitteenä (liite 1) olevasta Exel-taulukosta.

YHTEENVETOTAULUKKO 1

<u>LAJI</u>	<u>STATUS</u>	<u>PARIMÄÄRÄ</u>	<u>MUUTA</u>
Laulujoutsen	Dir	1	6 pull
Metsähanhi	EN/VU	0	400 m ENE 12.5.
Kanadanhanhi		2	ei poikasia
Haapana	VU	1	ei poikuehavaintoa
Tavi		1-2	5 pull
Sinisorsa		7-8	8+9+9 pull
Telkkä		7-10	8+10+3+1+10+4+6 pull
Tukkakoskelo	NT	3-4	11+10 pull
Isokoskelo	NT	6-8	13+12+9+4+7+10 pull
Pyy	Dir, VU	1	Kotsaari

Kaakkuri	Dir	0	1-2 ravinnon haussa
Kuikka	Dir	4	2+1 pull; runs. levähtäviä
Kanahaukka	NT	1	
Sääksi	Dir	0-1	mahd.rev. Kotsaarella
Kurki	Dir	1	Rastaslahti; väh.1 pull
Rantasipi		5-7	
Kalatiira	Dir	7-10	6 hautoi 15.6.
Naurulokki	VU	0	kierteleviä lintuja
Kalalokki		23-26	vähän poikasia!?
Selkälokki	EN	1	ei poikasia, pesintä tuhoutui
Harmaalokki	VU	3	3+2 pull
Sepelkyyhky		X	
Käki		2-3	
Käenpiika	NT	1	Lumiriippa
Harmaapäätikka	Dir	2	
Palokärki	Dir	2-3	
Käpytikka		5-6	3 poikuetta
Pohjantikka	Dir	1	Kotsaari
Haarapääsky	VU	10-15	
Räystäspääsky	EN	3-5	
Metsäkirvinen		X	
Västäräkki	NT	X	15 juv (28.6.)
Peukaloinen		1	Kotsaari
Rautiainen		X	
Punarinta		X	
Leppälintu		X	
Mustarastas		X	
Räkättirastas		X	
Laulurastas		X	

Punakylkirastas		X	
Kulorastas		X	
Ruokokerttunen	NT	10-12	
Hernekerttu		X	
Pensaskerttu	NT	X	
Idänuunilintu		1	Kotsaari
Sirittäjä		X	
Tiltalti		X	
Pajulintu		X	
Harmaasieppo		X	
Pikkusieppo		1	Kotsaari
Kirjosieppo		X	
Sinitäinen		X	
Talitiäinen		X	
Kuusitiäinen		X	
Närhi	NT	X	
Harakka	NT	X	
Varis		X	
Korppi		X	
Kottarainen		X	
Peippo		X	
Viherpeippo	EN	X	
Vihervarpunen		X	
Punatulkku		X	
Keltasirkku		X	
Pajusirkku	VU	5-6	

KOMMENTTEJA ERÄISTÄ PESIMÄLAJEISTA

Laulujoutsen pesi isomman Parisaaren kaakkoiskärjessä erikoisessa paikassa. Pesä oli n. 2 metriä vedenpinnan yläpuolella 15 metriä saaren rannasta kuusikon sisällä. Ensimmäinen kerta kun havaitsin laulujoutsenen pesän näin peittoisessa paikassa. Pari sai 6 poikasta.

Kanadanhanhi on levittäytynyt myös karulle Takajärvelle ja aloitti pesinnän kahden parin voimin. 27.5. 2 hautovaa lintua pesillä sekä 12.5. lisäksi varoitteluva pariutunut pari. Pesinnät kuitenkin tuhoutuivat haudontavaiheessa ja 15.6. enää yksi pari havaittiin. Poikueita ei havaittu ja 28.6. ei enää yhtään kanadanhanheakaan havaittu kohteella. Laji on vieraslajiksi tulkittava ihmisen maahamme tuoma ja siirtoistuttama ja on voimakkaasti levittäytymässä järville. Metsästettävä laji, jonka metsästyspainetta tulisi lisätä alkuperäislajiston suojelemiseksi.

Haapanapari havaittiin kohteella 12.5. ja koiras vielä 7.6. ja 15.6 eli pesintä on todennäköinen. Poikuetta ei kuitenkaan havaittu. Laji vähentynyt nopeasti eteläisen Suomen pesimälajistosta 2000-luvulla ja on uhanalainen (VU).

Sinisorsa oli yleisin puolisuikeltajasorsalaji kohteella mutta kuitenkin vähälukuinen pesimälaji. 7-8 pesivää paria ja 3 poikuetta havaittiin.

Telkkä oli yleisin (7-10 paria) kokosuikeltajasorsalintu kohteella. Hyvin aikainen pesijä ja 27.5. ei kohteella enää havaittu koiraslintuja ja ensimmäinen poikue havaittiin jo silloin emon kanssa.

Tukkakoskelo on myös laji, jonka pesimäkanta vähentynyt 2000-luvulla ja on nyt lajina silmälläpidettävä (NT). 3-4 pesivää paria ja 2 poikuetta havaittiin.

Isokoskelo pesi kohteella hieman runsaampana kuin tukkakoskelo mutta myös sen kannat vähentymässä jyrkästi (NT). 6-8 pesivää paria, jotka saivat ainakin 6 poikuetta.

Kaakkuri ei pesi Takajärvellä mutta lintuja käy lähialueen muutamalta pesimälammelta kalassa siellä.

Kuikka on karun Takajärven tyyppilintu. Niitä pesi järvellä 4 paria, joista ainakin kaksi sai poikasia, 1+2. Kuikat käyttävät myös Takajärveä ravinnonhakuksena ja muutonaikaisena levähdyspaikkana. Pesimättömiä lintuja havaittiin kohteella runsaasti. 11 kuikan yhteiskalastusta harrastava joukkio havaittiin 27.5. Kotsaaren pohjoisrannassa.

Kalatiiraa pesi kohteella vain yksittäispareina isommilla kivillä yhteensä 7-10 paria. Useamman parin yhdyskunnat, jotka ovat lajityypillisiä kalatiiralle, puuttuivat kohteelta kokonaan sopivien isojen kallioluotojen puutteen vuoksi. Laji kuuluu lintudirektiivin liitteen la lajeihin.

Naurulokkeja ei pesinyt Takajärvellä ollenkaan, vaan havaitut linnut olivat pesimättömiä tai vain ravinnonhaussa kohteella.

Kalalokki oli runsain pesimälaji loppilinnuista, jotka pesivät yksittäisparein pääosin mökkirannoissa ja -tonteilla. Pesiviä ja pesillään hautovia pareja laskettiin 27.5. – 7.6. laskennoissa yhteensä 23-26 paria. Poikastuotto pareilla ei kuitenkaan ollut kovin hyvä sillä kuoriutuneita poikasia havaittiin kesäkuun loppupuoliskolla vain noin 25 eri yksilöä. Olisiko

syynä rantavaristen ja minkin aiheuttama saalistuspaine? Sääolosuhteet olivat kesäkuussa kuitenkin vähintään kohtuullisen hyvät.

Selkälokki on erittäin uhanalainen (EN) laji, joka pesii Kanta-Hämeessä enää muutamalla kohteella. Laji on pitkäikäinen mutta poikastuotto on ollut heikkoa pitkään ja syytä tähän ei oikein varmasti tiedetä. Takajärvellä yksi selkälokkipari aloitti pesinnän aivan Pyhäniemen pohjoiskärjessä, jossa emo hautoi pesällä 12.5. Kuitenkin 27.5. selkälokkeja ei enää näkynyt koko kohteella eli pesintä todettiin tuhoutuneeksi.

Harmaalokki pesi Takajärvellä 3 parin voimin saaden 2+3 poikasta. Yksi pesintä tuhoutunut. Pesät sijaitsivat Mallaskivellä ja Kukonkärjen karilla sekä Parisaarien kaakkoispuolen pikkuluodolla. Harmaalokki ei Takajärvellä muodosta ongelmaa muiden loppilintujen pesinnän osalta koska niitä on tällä kohteella niin vähän.

Haarapääsky on uhanalainen (VU) laji, jota Takajärvellä esiintyi 10-15 paria. Haarapääsky käyttää pesinnössään ihmisasutusta, mökkejä ja ulkorakennuksia ja niitä havaittiin hyönteispyynnissä järvellä.

Räystäspääsky on vielä haarapääskyäkin vähälukuisampi ja uhanalaisuusluokassa erittäin uhanalainen (EN). Takajärvellä näitä pesi 3-5 paria. Myös räystäspääsky käyttää pesinnössään rakennuksia.

Ruokokerttunen vaatii nimensä mukaisesti pesinnössään järviruokokasvustoja ja sitä havaittiin vain niissä lahdenpoukamissa, joissa oli pienialaisia järviruokokasvustoja. Laji kuuluu uhanalaisuusluokkaan silmälläpidettävä (NT).

Pajusirkku kuuluu uhanalaisuusluokkaan vaarantuneet (VU) ja sitä tavattiin 5-6 reviiirillä rehevimpien lahdenpoukamien rantapusikoissa ja ruovikoissa.

MUITA MIELENKIINTOISIA HAVAINTOJA

Takajärven suurin saari, Kotsaari, osoittautui linnustoltaan erittäin mielenkiintoiseksi. Iso osa saaresta on rauhoitettu luonnonsuojelulain nojalla ja puusto on ikääntynyttä havupuuvältaista sekametsää, jossa paljon eri asteista lahpuuta. Saaren pesimälajistoon kuuluivat harvinaiset pikkusieppo, idänuunilintu, peukaloinen ja pohjantikka, jotka kaikki ovat ns. vanhan metsän lajeja.

Lisäksi Kotsaareissa tähysti ja vietti aikaa sääksi, joka saattaisi viitata jopa reviiiriin mutta pesää ei tähystämällä saaresta löytynyt.

KÄYTETTYJEN LYHENTEIDEN SELITYKSET

Liikkuminen:	p = paikallinen, m = muuttava, kiert. = kiertelevä, ENE = itäkoillinen
Linnun ikä:	1kv = samana vuonna syntynyt, 2kv = edellisenä vuonna syntynyt
Linnun puku:	pull = untuvapoikanen, juv = nuori, 1. täydellinen puku, ad = vanha
Linnun sukupuoli:	k = koiras, n = naaras, 1/1 = koiras-/naaraspukuinen
Ääntely:	Ä = laulua tai reviiiriääntelyä, ä = muuta ääntelyä, esim. varoittelua
Muita:	var = varoittleva, rev = reviiiri, pysrev = pysyvä reviiiri, X = havaittu yleinen varpuslintulaji/ei parimääräarviota

KIRJALLISUUS JA VIITTEET

Koskimies P. 1994: Linnuston seuranta ympäristöhallinnon hankkeissa. Ohjeet alueelliseen seurantaan. -Vesi- ja ympäristöhallinnon julkaisuja – sarja B18

Gustafsson E., Suoranta A. : Pesivien vesi- ja rantalintujen laskentaohjeet; UKULI 1/2006/Turun lintutieteellinen yhdistys ry.

Tiainen J. Mikkola-Roos M., Below A., Jukarainen A., Lehikoinen A., Lehtiniemi T., Pessa J., Rajasärkkä A., Rintala J., Sirkiä P., Valkama J. 2016: Suomen lajien uhanalaisuus 2015 – Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus

LIITTEET

Liite 1 Alkuperäiset havainnot Exel-taulukossa

Liite 2 Suomen lintujen uhanalaisuusluokitus 2019

Karttaliite 1 Tiettyjen harvalukuisten lajien pesäpaikat/reviirit